

Η ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ ΤΩΝ ΜΜΕ

(Αλλοτριωτικές συνέπειες των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας
στον μοντέρνο κόσμο)

● **Του Βασιλείου Γαϊτάνη**

Δρος Θεολογίας και Φιλοσοφίας

Αναπληρωτού Καθηγητού Πανεπιστημίου Αθηνών

Το κύριο χαρακτηριστικό της μεταμοντέρνας πραγματικότητας δεν είναι τόσο η διαφυγή από τις καθιερωμένες αρχές και προτάξεις του οντολογικού κόσμου, όπως αυτές κυριαρχούσαν στους προηγούμενους αιώνες, όσο μία απέχθεια να θεωρηθεί ως δεδομένη η γενική αίσθηση της έκ-

πτώσης της παρακμής που χαρακτηρίζει τον νεωτερικό κόσμο.¹

Έτσι, αν πάρουμε ως κλασική την πρόταση του Robert Sinai, από το δοκίμιό του «What Ails Us and Why...», η οποία αναφέρεται στον μοντέρνο «μεσαίωνα» του οντολογικού ορίζοντα και η οποία έχει ως εξής:

¹ Πρβλ. Πάτρικ Μπράντλιγκερ, *Άρτος και θεάματα*, εκδ. Νησίδες, Αθήνα 1999. Βλ. επίσης: Erik Barnow, *The Sponsor: Notes of Modern Potentate*, New York 1978. Για το θέαμα βλέπε τα δύο κλασικά έργα:

Guy Debord, *La Societa dello Spettacolo*, Baldini e Castoldi, Milano 2001. Mario Perniola, *La Societa dei Simulacri*, Nuova Casa Editrice L. Cappelli, 1983.

«Η υψηλή κουλτούρα, που βασιζόταν στο πρόνομιο και στην ιεραρχική τάξη και υποστηριζόταν από τα μεγάλα έργα του παρελθόντος και τις αλήθειες και ομορφιές που επιτεύχθηκαν στην παράδοση, αυτοκαταστράφηκε με τους δύο παγκόσμιους πολέμους. Ζούμε τώρα σ' ένα βάνουσο «έσχατο στάδιο στις υποθέσεις της Δύσης», που σημαδεύεται από αισθήματα αναστάτωσης, από ένα ξανακύλισμα στη βία και την ηθική άμβλυση, από μια κεντρική αποτυχία των αξιών στις τέχνες και στις χαρές της προσωπικής και κοινωνικής συμπεριφοράς. Μπερδεμένος και βομβαρδιζόμενος, ο σύγχρονος άνθρωπος λούζεται από φόβους μιας καινούριας «Σκοτεινής εποχής» [Μεσαιώνα] κατά την οποία **ο πολιτισμός, όπως τον έχουμε γνωρίσει, θα εξαφανιστεί ή θα περιοριστεί...σε μικρές νησίδες αρχαϊκής συντήρησης**».²

Διαπιστώνουμε ότι η έννοια του μεταμοντέρνου κόσμου δεν βρίσκεται καν στην αίσθηση της απώλειας της οντολογίας, όσο στην διάθεσή της να προτάξει την μετανεωτερικότητα ως κάτι θετικό και αναμφισβήτητο κυρίαρχο για το μέλλον του κόσμου.³

Το ότι όλες οι φωνές των πολεμένων στοχαστών, όπως του Postman, του De Bord, του Perniola, του Roberto Baka, συντείνουν όλες στην βαθιά αίσθηση της συνειδητοποίησης της παρακμής του αριστοκρατικού πνεύματος και του μεγαλείου της αγάπης, απέναντι στην “μοντέρνα βαρβαρότητα” και την χυδαία υποκουλτούρα, φαίνεται ότι δεν λέει τίποτα στις συνειδήσεις των Γκουρού του μεταμοντέρνου κόσμου.

Όχι μόνο είναι συχνά εσχατολογική (ως πλήρης συνειδητοποίηση της πτώσης) η εικόνα που σχηματίζουν οι διανοούμενοι για τη μαζική κουλτούρα, αλλά και τα Μ.Μ.Ε. τα ίδια μεταδίδουν αποκαλυπτικές αυτοεκτιμήσεις, συμπεριλαμβανόμενου του αρχικού κλασικισμού. Αυτές οι «εσχατολογικές αυτοεκτιμήσεις» απορρέουν εν μέρει από το γεγονός ότι η τηλεόραση, για παράδειγμα, ειδικά στις εμπορικές μορφές της, τείνει να γκρεμίσει όλα τα όρια ανάμεσα στα πράγματα – ανάμεσα στις οδοντόπαστες και τον Σαίξπηρ, το έγκλημα και την πολιτική, τη σεξουαλική μυστικότητα και την σεξουαλική εκμετάλλευση, τις σαπουνόπερες και

τις ειδήσεις, τις παιδικές ώρες και τα προγράμματα για ενηλίκους κ.ο.κ. Όλη αυτή η κοσμοθεώρηση προέρχεται και από την εμπορικά στρατηγική αντίθεση ανάμεσα σε «ψυχαγωγία» και «καθετί που θεωρείται πολιτιστικά «σοβαρό».

Όπως παρατηρεί ο Έρικ Μπάρνοου «η ψυχαγωγία, όπως χρησιμοποιείται για δεκαετίες από το Χόλιγουντ, και σήμερα από τα δίκτυα και τους σπόνσορες, υπονοεί ότι δεν υπάρχει άλλο μήνυμα και άλλος σκοπός από το να γεμίσει ο ελεύθερος χρόνος και να νιώσουν καλά οι άνθρωποι».⁴ Οι στοχαστές De Bord και Baudrillard επιτείνουν αυτή την εικόνα θεωρώντας ότι το θέαμα αποτελεί το ίδιο προέκταση μιας αυτο-ηδονής της διασκέδασης μέσω της οποίας το άτομο **από μόνο του αυτοηδονίζεται να πλάθει τον «Μεγάλο Αδελφό» του και να βλέπεται από αυτόν.**

Παρατηρείται ωστόσο, στην θεώρηση του Baudrillard μια καινούργια νέο-μεταμοντερνική άποψη, η οποία υπερβαίνει τον μοντερνισμό και αρνείται ακόμα και την κλασική άποψη του μεταμοντέρνου:

Αυτή η άποψη όχι μόνο συνειδητοποιεί τον αναπόφευκτο ορίζοντα του εμπορικού σύμπαντος που προσπαθεί **να προσδώσει «οντολογία» στο ίδιο το εμπόριό του**, παρά αρχίζει δειλά-δειλά να αναγνωρίζει όχι μόνο την κατάπτωση που αναγνώρισε ο μεταμοντέρνος κόσμος στις αξίες, αλλά και την ίδια την «κατάπτωση» του μεταμοντέρνου ορίζοντα, ο οποίος δεν πρόταξε τίποτα νέο στην ανακουφιστική κατεδάφιση της παρακμής του⁵. Δεν έχουμε τώρα **την «πρώτη» κατάπτωση** του οντολογικού ορίζοντα του Είναι σε οντική, γνωσιο-εργαλειακή μορφή και έκφραση, αλλά έχουμε και την ίδια την **«δεύτερη πτώση»** του γνωστικο-οντικού, επιστημονικού χώρου σε δημοσιογραφική ψευδοκουλτούρα και χυδαιότητα. Έχουμε **την πτώση της ίδιας της πτώσης. Η πρώτη πτώση είναι πτώση του Είναι σε επιστήμη (οντολογική πτώση), η δεύτερη είναι πτώση της επιστήμης σε μεταμοντερνισμό (μεταοντολογική πτώση).**

Η ομοιότητα της Ρωμαϊκής αρένας με την σύγχρονη μορφή των μαζικών συναυλιών των Ρόκ Συγκροτημάτων είναι τόσο αναπόφευκτη στην δυνατότητα να γίνεται αναγνωρίσιμη, ώστε πάρα πολλοί στοχαστές ακόμα και μεταμοντέρνας κο-

² Βλ. Robert Sinai, «What Ails Us and Why : On the Roots of Disaster and Decay, Encounter, April 1979, σ.19.

³ Πρβλ. Σ. Ντούρη, *Μεταβιομηχανική Κοινωνία και η Κοινωνία της Πληροφορίας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σ. 81-100.*

⁴ Βλ. Erik Barnow, *The Sponsor : Notes on a Modern Potentate*, σ. 101. Πρβλ. Πάτρικ Μπράντλιγκερ, *Άρτος και Θεάματα*, σ. 35.

⁵ Βλ. Ο Thomas Eriksen *χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «στην κοινωνία της πληροφορίας ακόμα και τα γουρούνια είναι συμβατά» και η «σύγ-*

σμοθεώρησης να την θεωρούν αναπόφευκτα ως μια θεμελιώδη σκιαγράφιση του μεταμοντέρνου κόσμου.

Οι περισσότεροι θεατές του Σούπερ Μπούουλ ή των ποδοσφαιρικών αγώνων του παγκόσμιου κυπέλλου, τα περισσότερα μικρά κορίτσια των συναυλιών δεν συνειδητοποιούν ότι μιμούνται τους θεατές της ρωμαϊκής αρένας, (καθώς ζητωκραυγάζουν σαν τρελοί – τρελές και στρέφουν τους αντίχειρές τους προς τα πάνω ή προς τα κάτω για τους ευνοούμενους τους μονομάχους). Απλώς το επιτελούν με μια «νέα» εκλέπτυνση που δεν θεάται το ίδιο το αίμα ζωντανό στην αρένα (κάτι που θα αποτελούσε πρωτόγονη έκφραση της αλλοτρίωσης) αλλά το γεννά και το αναδύει πολύ περισσότερο στην ζωή και κοσμοθεώρηση των εγκλημάτων του σύγχρονου κόσμου.

Η σύγκριση, ωστόσο, είναι μολταταύτα εξαιρετικά ενδεικτική στην ίδια τη δομή των τηλεοπτικών αθλητικών θεαμάτων καθώς και των τηλεοπτικών παραθύρων.

Ο Κρίστοφερ Λας στο βιβλίο του «Η κουλτούρα του ναρκισσισμού» αναφέρει τη μαρτυρία ενός αθλητή του σερφ σχετικά με το πώς επηρέασαν τα δίκτυα το χόμπι του: «Η τηλεόραση καταστρέφει

το άθλημά μας, οι παραγωγοί τηλεοπτικών προγραμμάτων έχουν μετατρέψει τα αθλήματα σε τσίρκο».⁶

Στον μεταμοντερνισμό του Baudrillard (ο οποίος χαρακτηρίζει έξοχα την ίδια την κοσμοαντίληψη της νεομοντέρνας ψευδοκουλτούρας) έχει καταργηθεί όχι μόνο η διάκριση κλασικού και μοντέρνου, έχει καταργηθεί ακόμα και η μεταμοντέρνα άρνηση της πρώτης νεωτερικότητας, και μάλλον αναδύεται μια επιστροφή σε αρχέγονες οντολογικές πραγματικότητες που αρνούνται ακόμα και το μεταμοντέρνο.⁷ Καταστρέφεται κάθε αξιολογία και μεταφυσική αναγωγή, όχι για να επιστρέψει στο «αρχέγονο Είναι», επειδή διείδε εντός του κόσμου τις ψευδεπίγραφες μορφές του, αλλά μάλλον για να καταλήξει στην απόλυτη ανέχεια και παραποίηση της διάκρισης ανάμεσα στην ακμή και παρακμή της ανθρωπότητας.

Ο αρνητικός κλασικισμός, όσο ασυνείδητα κι αν έχει συμβεί αυτό, έχει γίνει μέρος του αυτοορισμού των Μ.Μ.Ε. Οι κριτικοί, που πιστεύουν ότι η μαζική κουλτούρα είναι ένας ομοιόμορφος πολτός, ο οποίος σβήνει όλες τις διακρίσεις, δεν καταφέρνουν να δουν ότι τα Μ.Μ.Ε. παράγουν την ίδια τους την άρνηση. Γνωρίζουν πως είναι κατώτερα, εφήμερα, για πέταμα μετά τη χρήση, παρακαμιακά, κι ας είναι διάχυτα παντού και φαίνονται πανίσχυρα. Η αυτοκρατορία τους είναι κι αυτή χτισμένη πάνω στην άμμο. Και πάντα υπονοούν ή μιμούνται κλασικά φαντάσματα, σκιώδεις αναμνήσεις της ανώτερης κουλτούρας. Τα περισσότερα δραματικά έργα της τηλεόρασης δεν είναι τραγικά, δεν είναι αρχαία, δεν μπορούν να είναι Σοφοκλής ή Σαίξπηρ – και ο καθένας συμπεραίνει ότι πρέπει να είναι αντίθετα προς την τραγωδία. Παρόμοια, όσο πιο αστραφτερές και ζωηρές είναι οι διαφημίσεις οδοντόπαστας τόσο πιο πολλή μαζική εσχάτολογία ενεδρεύει ακριβώς κάτω από την επιφάνεια της οθόνης, κολλώντας αναπόφευκτα πάνω της σαν ένα είδος συγκινησιακής πλάκας. Για να καταγραφεί το ακούσιο μήνυμά της, αρκεί μια περιστασιακή εμφάνιση στις βραδινές ειδήσεις

χρονη κουλτούρα τρέχει ολοταχώς δίχως να μετακινείται ούτε εκατοστό». (Βλ. Thomas Eriksen, *Η τυραννία της στιγμής, Σαβάλλας, Αθήνα 2005*, σ. 39-41 και σ. 165-168). Αντίθετα ο Baudrillard καταργεί ακόμα και την «μεταμοντέρνα κουλτούρα» και την «τυραννία της στιγμής» προτάσσοντας την αναίρεση του ίδιου του μεταμοντέρνου μέσα στην πυρηνική σχέση της αιώνιας ανίας του υποκειμένου που δεν έχει χάσει μόνο την μεταφυσική αναγωγή του, αλλά και τον ίδιο τον μοντερνισμό του.

⁶ Βλ. Π. Βράντλινγκερ, *Αρτος και Θεάματα*, σ. 36

⁷ Είναι χαρακτηριστικό ότι η σημειολογία του μοντέρνου κόσμου έχει πια αποκτήσει μια στροφή στην ψυχολογία και την κοινωνιολογία. Η

αποστεωμένη σημειολογία, που τόσο εκθειάστηκε, αρχίζει να επιστρέφει σε πιο «ανθρώπινες» καταβολές. Ο Jean Pierre Carrier γράφει : «Στις περισσότερες περιπτώσεις η προσφύγη στην σημειολογία δεν αφορά μόνο γλώσσες αλλά και σύνολο εκδηλώσεων, μύθων, μέσα από τους οποίους ισχυριζόμαστε ότι θα βρούμε κάποια χαρακτηριστικά της κοινωνίας. Τα αποτελέσματα μπορούν να είναι πλούσια, αλλά το σημειολογικό σχέδιο μπορεί να χαθεί στην πορεία χάρη στην κοινωνιολογία... Αρχισε έτσι η σημειολογία να λαμβάνει υπόψη και άλλες επιστήμες. Πολλοί σημειολόγοι έχουν κάνει στροφή στην Ψυχολογία, όπως ο Metz στην Ανθρωπολογία ή στην Κοινωνιολογία». (Βλ. Jean Pierre Carrier, *Θεωρητικές προσεγγίσεις για την ανάλυση των ΜΜΕ*,

ή μια σύντομη έκρηξη τρόμου σ' ένα αστυνομικό δράμα. Ένα από τα πιο μετρήσιμα αποτελέσματα της τηλεοπτικής βίας αφορά το βαθμό, στον οποίο οι φανατικοί θεατές υπερτιμούν το ποσοστό βίας στον πραγματικό κόσμο. Η τηλεόραση προσπαθεί να πει: «όλα πάνε καλά στον κόσμο. Εμείς συμπεραίνουμε: δεν πάνε όλα καλά στον κόσμο».⁸

Ενώ η κλασική θεωρία των Horkheimer και Marcuze κατά βάση θεωρούσε αυτή την «μετάβαση» ως ενός είδους «πνευματική μετανάστευση» των λαών από τον χώρο του οντολογικού ορίζοντα σε εκείνον του εικονικού περιβάλλοντος της μαζικής κουλτούρας, ο Baudrillard κατακρίνει την μοντέρνα προσομοίωση ως υπέρβαση ακόμα και της διάκρισης αυθεντικού και μαζικού χώρου.

Ενώ ο Horkheimer γράφει:

«Σ' αυτόν τον καταδικασμένο πολιτισμό, που προσπαθεί με εσπευσμένη βιασύνη ν' αποφύγει την απειλή μιας καινούργιας, μεγαλύτερης μετανάστευσης των λαών παράγοντας μέσα για εκμηδένιση της ζωής και χρησιμοποιώντας σαν πρότυπό του δικτατορίες φορτωμένες με όπλα, δεν υπάρχει άλλος σκοπός από το χρήμα και την εξουσία. Γι' αυτό ξεσπάει η παραφροσύνη. Αν θέλει κανείς ν' ακούσει την καθημερινή φωνή της ανοίγοντας απλώς μια στιγμή το ραδιόφωνο, κατακλύζεται από ένα καρναβάλι αχαλίνωτων τσαρλατάνων και μπούγκι-γούγκι. Αυτό είναι η Αμερική, η προοδευτική χώρα. Η ελπίδα ότι τα πράγματα μπορεί να 'ναι καλύτερα στην «επαρχιώτικη» Ευρώπη, διαψεύδεται από τον πρώτο κιόλας ήχο. Εκεί τα πράγματα είναι χειρότερα. Οι ρυθμικές μελωδίες, η ψευδολόγος ιλαρότητα, το φολκλόρ των «καθυστερημένων» εθνών προδίδουν, διαμέσου της χειρονομίας των αθωότητας και της αρμονίας τους, **ότι είναι μάσκες φθόνου και μοχθηρίας**. Όσο πιο μεγάλη είναι η δίψα κάποιου για εκδίκηση, τόσο πιο ευαίσθητα αντιδρά στον πόνο και στην παραφωνία που εκφράζονται

στο κιτς και στην τέχνη. Η καθημερινή φωνή των εθνών διακηρύσσει πως δεν βλέπουν πια κανένα καθήκον μπροστά τους, πως το πνεύμα τα έχει εγκαταλείψει. Χαράζει η στιγμή για μια καινούργια μετανάστευση των λαών».⁹

Ο Baudrillard ξεπερνά αυτή την «πνευματική μετανάστευση» από τον οντολογικό χώρο στο εικονικό, καθώς και την ίδια την διάκριση ανάμεσα σε υψηλή και μαζική κουλτούρα.¹⁰ Χωρίς να το ξέρει συμβολίζει ο ίδιος θλιμμένα την περιγραφή του σύγχρονου πνευματικού κόσμου που απεγνωσμένα μοιάζει ότι ζει με την πεποίθηση να αποδείξει ότι δεν υπάρχει πνεύμα. Ο σύγχρονος κόσμος των ειδώλων και ομοιωμάτων στον μεταμοντέρνο κόσμο εκλαμβάνει το ομοίωμα ως «αρχέτυπο» και πραγματικότητα, ενώ το αρχέτυπο ως οντολογική αναγωγή δεν υπάρχει πια. Το ομοίωμα-είδωλο εκλαμβάνεται ως Ον. Έτσι, η μη-υπαρξη της μεταφυσικής, είτε της αξιολογικής αναγωγής οδηγεί στο να μην υπάρχει καν και το πρόσωπο-πρότυπο που αποκτούσε νόημα απ' την αναγωγή του.

Όλος αυτός ο χώρος «είναι ο τόπος όπου η εικόνα είναι αξεχώριστη απ' το πραγματικό, όπου η εικόνα γίνεται ακριβώς ένα «ομοίωμα». Το ομοίωμα δεν είναι μια εικόνα ζωγραφικής (un imagine pittorica) που αναπαράγει ένα εξωτερικό πρωτότυπο, αλλά μια δραστική εικόνα που διαλύει το πρωτότυπο.»¹¹

Ο Mario Perniola παρατηρεί:

«Εδώ μπορεί να προστεθεί μια βαθύτερη και ριζικότερη διάσπαση του εγώ που αφορά την ίδια την ταυτότητα του υποκειμένου στη σχέση του με τα πράγματα: όσο αυτή η σχέση παρουσιαζόταν ως κάτι αναγκαίο, η ταυτότητα του υποκειμένου ήταν ασφαλής. Από τη στιγμή που τα πάντα μπορούν να είναι *αντικείμενα ανάγκης*, που κάθε δυνατότητα διάκρισης του χρήσιμου και του περιττού διαλύεται, *το ίδιο το υποκείμενο χάνει την ταυτότητά του*. Αλλά αυτή του επιστρέφεται αμέσως με την υποκα-

Τυποθήτω, Αθήνα 2004, σ.49).

⁸ Βλ. Π. Μπράντλιγκερ, *Αρτος και Θεάματα*, σ. 36.

⁹ Βλ. Μ. Horkheimer, *Dawn und Decline*, Seabury, New York 1978, σ. 186.

¹⁰ «Η διάκριση ανάμεσα σε «υψηλή» και «κατώτερη» κουλτούρα, αμφίβολη στην καλύτερη περίπτωση, καταρρέει όταν αγγίζει ευρέως διαδεδομένα φαινόμενα όπως η μυθολογικοποίηση της ιστορίας ή η Αποκαλυπτική καταστροφολογία. Αν και είναι πιο συνηθισμένο να βλέπουμε τα Μ.Μ.Ε. σαν προμηθευτές ολοένα και πιο αστραφτερών οδοντοκρεμών και όχι εσχολογικών φόβων, ένα μείζον θέμα της τρέχουσας μαζικής κουλτούρας είναι ότι τα ίδια τα Μ.Μ.Ε. είναι είτε «παρακμακά» είτε «βάρβαρα» είτε και τα δύο μαζί, ότι είναι όργανα της καταστροφής μας, ότι οδηγούν την κοινωνία στο δρόμο του ολοκληρω-

τισμού. Η εκτόπιση των βιβλίων από την τηλεόραση στο δυστοπικό μυθιστόρημα και φίλμ του Ρέι Μπράντμπερι «Φαρενάιτ 45»¹ είναι ένα παράδειγμα αυτού, όπως και η ταινία του Πάντι Τσαρμόφσκι «Δίκτυο». Και το έργο «Παρουσία» του Γιέρζι Κοζίνσκι, με τον «βιντεοηλίθιο» αντήρωά του Τσανς, εκφράζει με αδύναμη μορφή τον πολύ διαδεδομένο σήμερα φόβο ότι η τηλεόραση ροκανίζει τα μυαλά των ανθρώπων. Ο Κοζίνσκι επαναλαμβάνει παλιότερους φόβους για τις ολοκληρωτικές τάσεις των Μ.Μ.Ε. – τα επιχειρήματα των θεωρητικών της Σχολής της Φραγκφούρτης για παράδειγμα, σύμφωνα με τους οποίους η «βιομηχανία της κουλτούρας» λειτουργεί σαν μηχανισμός προπαγάνδας, για την καπιταλιστική εκμετάλλευση των μαζών.» (Βλ. Π. Μπράντλιγκερ, *Αρτος και Θεάματα*, σ. 35).

¹¹ Βλ. Mario Perniola, *La Societa dei Simulacri*, σ.20.

τάστατη μορφή της ταύτισης, του μοντέλου αναφοράς, από το σημειωτικό design και από τη διαφήμιση»¹².

Το «ομοίωμα» επομένως σημαίνει ότι η μορφή της συνείδησης του υποκειμένου βρίσκει το «ομοίωμα» της σε μια έννοια αντίθεσης, αντιπαράθεσης, με την αρχέγονη, πρωτοπηγική πνευματική της ταυτότητα, βρίσκει το πρότυπό της στη **διαφήμιση, στο πλαστό εγώ** της τηλεοπτικής αντιγραφής, στον αντικειμενικό πραγματισμό, με μια λέξη στην ίδια την «ετερονομία» της!¹³

Το πρόσωπο ομοιάζει πλέον όχι στο «καθ' ομοίωσιν» του Θεού του, παρά στο ετεροκαθοριζόμενο, εν πολλοίς μεσολαβημένο «καθ' ομοίωσιν» των τηλεοπτικών προτύπων και των φανταστικών ιδεολογημάτων.

“Προκύπτει έτσι μια διάσταση της ιστορίας που, από τη μια, είναι πολύ πιο αποπραγματοποιούσα και αποπραγμα-τοποιημένη απ’ ό,τι η ιδεολογική ιστορία, από την άλλη όμως επιβάλλεται ως τελεσφορία που δεν έχει ανάγκη από καμιά πολιτιστική εγγύηση, διότι είναι από μόνη της διαμεσολαβημένη και πολιτιστική. Ο ιδεολόγος, ο διανοούμενος πολιτικός γίνεται άχρηστος. Η λειτουργία του, που συνίστατο στη διατήρηση της σχέσης μεταξύ πρωτοτύπου και αντίγραφου, στην εγγύηση της ορθής και πιστής εκτέλεσης του κειμένου, ματαιώνεται.”¹⁴ Ο Debord, ως ποιητής της ερμηνείας της κοινωνίας του θεάματος, σκιαγραφεί τις βασικές αρχές:

1. Το θέαμα είναι **το χρήμα** ως μορφή αφηρημένης αναπαράστασης, είναι το κρυμμένο εμπόριο στον χώρο του Είναι της ύπαρξης¹⁵.
2. Το θέαμα είναι **η ψευδεπίγραφη χρησιμοποίηση της ίδιας της ζωής** ως δούλος και υπηρέτης της ψεύτικης, εξιδανικευμένης μορφής της. Είναι το ψέμμα του ειδώλου της αυτοαποθέωσης της ύπαρξης μπροστά στην απωλεσμένη εσωτερική της αλήθεια!¹⁶

3. Το θέαμα είναι **ο κόσμος του εμπορεύματος** με την μορφή του επίπλαστου βιώματος. Κατά βάση είναι το εμπόριο με μορφή συναισθήματος¹⁷, είναι το κρυμμένο χρήμα στα έγκατα της ύπαρξης.

4. Το θέαμα είναι η στιγμή όπου το εμπόρευμα επέτυχε την **ολοκληρωτική κατοχή της κοινωνικής ζωής μεταπλάθοντας τον στείρο πραγματισμό σε οντολογία, είναι η απόλυτη και απεχθής κυριαρχία της εμπορικής σφαίρας επί του πνευματικού ορίζοντα**¹⁸.

5. Το θέαμα είναι η κατασκευασμένη μορφή της **ατομικής αλλοτρίωσης, είναι το αλλοτριωμένο στοιχείο ανυψωμένο σε κάλπικο θεό. Ουσιαστικά είναι η μοντέρνα ειδωλοποίηση του κόσμου που αυτοαποδέχεται το είδωλό του ως Θεό.**

6. Το θέαμα είναι η εδραιωμένη μορφή της απομόνωσης, είναι ο απόλυτος εγωϊσμός που η μόνη κοινωνία του είναι η θέασή του. Είναι η καταστροφή της αγάπης και της προσφοράς ως αυτοκαταστροφή του ίδιου του εγώ από τον εαυτό του. Εντός του θεάματος **ούτε η αγάπη μπορεί να ζήσει ως μορφή αγιοπνευματικής προσφοράς είτε αισθητικής ανώτερης τέχνης, ούτε το θέαμα αντίστοιχα δύναται να φανερωθεί ως αισθητή αγάπη**¹⁹.

7. Το θέαμα είναι η **συντήρηση της μη-συνείδησης** εντός των πραγματικών συνθηκών της ύπαρξης, **είναι η βεβαιωμένη συνείδηση του ψεύδους με την μορφή του αληθούς!**

8. Το θέαμα είναι κατά βάση ο **ψευδοϊερός Θεός της αλλοτρίωσης**²⁰. Δεν είναι μια σκέτη, καθεαυτό αλλοτρίωση, **αλλά μια περίπλοκη αλλοτρίωση ανυψωμένη σε ιδέα.**

9. Το θέαμα είναι η κυριαρχία της οικονομίας επί του κοινωνικού βίου, είναι ο απόλυτος έκδηλος **υποβιβασμός του ορίζοντος του αυθεντι-**

¹² «A ciò si aggiunge una scissione dell' io più profonda e radicale che riguarda l' indetita stessa del soggetto nel suo rapporto con le cose: finto che tale rapporto si prospettava come un bisogno, l' indetita del soggetto era salva; a partire dal momento in cui tutto può essere oggetto di bisogno, in cui si dissolve ogni possibilità di discriminale l' utile dal superfluo, il soggetto stesso perde la sua identità. Ma essa gli è restituita subito dal design semiotico e dalla pubblicità nella forma surrogativa dell' identificazione, del modello di riferimento» (Bλ. Mario Perniola, *La Società dei Simulacri*, σ142.)

¹³ Πρβλ. Mario Perniola, *La Società dei Simulacri*, σ.35.

¹⁴ Mario Perniola, *La Società dei Simulacri*, σ.35.

¹⁵ Bλ. Guy Debord, *Η κοινωνία του θεάματος*, σ. 36-37.

¹⁶ O.π., σ. 37.

¹⁷ O.π., σ. 29-30.

¹⁸ O.π., σ. 32.

¹⁹ O.π., σ. 24.

Ο Ντοστογιέφσκι στους «Αδελφούς Καραμάζωφ» γράφει: «Η πρακτική αγάπη, αν την συγκρίνεις με την θεωρητική, έχει κάτι το σκληρό και το τρομακτικό. Η θεωρητική αγάπη έχει τη δίγα της άμεσης πραγματοποίησης και της γενικής εκτίμησης. Φτάνει κανείς ως το σημείο να δώσει και την ίδια του τη ζωή, με την προϋπόθεση όμως να μην κρατήσει πολύ το μαρτύριο, να τελειώσουν όλα γρήγορα, όπως στην σκηνή, και με τιμές και δόξες!

Πρακτική αγάπη είναι η δουλειά, η αυτοκυριαρχία και για μερικούς μια αληθινή επιστήμη» (Bλ. Φ. Ντοστογιέφσκι, *Αδελφοί Καραμαζώφ*, μετ. Σ.Π., «Διεθνείς Εκδόσεις», σ. 49-50).

²⁰ Bλ. Guy Debord, *La Società dello Spettacolo*, σ. 23.

²¹ O.π., σ. 18.

κού Είναι σε εργαλειακό-πραγματιστικό Έχειν²¹.

10. Το θέαμα είναι η υποταγή της συνείδησης στις κατηγορίες της όρασης, είναι η αφαίρεση εκπεσμένη στο κατώτερο επίπεδο με την μορφή της εικόνας.²²

Το θέαμα (Lo Spettacolo) είναι κατά βάση ο απέραντος διχασμός και σχάση της πανάρχαιης σχέσης αγιοπνευματικής συνείδησης και κόσμου, η αιώνια άρση της! **Το πρόσωπο δεν παράγεται πια απ' το Είναι, δεν παράγεται καν απ' το Είναι του Θεού, ενός Θεού ουσιωδώς υπερβατικού και αιώνιου Πλαστοργού, παρά απ' την μεσολάβηση, απ' την εικόνα!**

Το «κοσμοείδωλο» του κόσμου της εικόνας διαπλάθει το Είναι, και μέσα σ' αυτή τη διαλεκτική κίνηση εντός των όρων της συνείδησης το «θέαμα που αντιστρέφει την πραγματικότητα έχει όντως παραχθεί».²³ Δεν είναι πια η πραγματικότητα προγενέστερη της εικόνας, **παρά η εικόνα προγενέστερη της πραγματικότητας.** Αυτό που η συνείδηση συνειδητοποιούσε κάποτε ως άμεσο βίωμα των δεδομένων της «έχει απομακρυνθεί σε μια αναπαράσταση», κάτι που σημαίνει ότι αυτό που γίνεται πια αντιληπτό απ' την συνείδηση είναι ένας «μεσολαβημένος ψευδόκοσμος».²⁴ **Η μεσολάβηση των MEDIA προηγείται της συνείδησης και του κόσμου.**

Το θέαμα, επομένως, είναι ο κόσμος του εμπορεύματος που δεν εμφανίζεται με την μορφή του εμπορεύματος καθαυτό, παρά με τη μορφή του ψεύτικου, επίπλαστου βιώματος. Είναι, κατά βάση, **η υποκατάστασή του, η άλλη του μορφή,** είναι μια «αντιστροφή» του ίδιου του πνευματικού γεγονότος με μια **-όχι πια- πνευματική έννοια,** αλλά με **μια εμπορική.**

Ειδικά στην δομή του κινηματογράφου συναντάμε αυτή τη διάσταση.

“Το σενάριο κάθε ταινίας είναι η υλοποίηση ενός πιθανού σεναρίου της υποσυνείδητης λειτουργίας του θεατή. Τον απαλλάσσει απ' την ανικανοποίητη ανάγκη να το γράψει, να το εικονοποιήσει, να το προβάλλει. Τον διευκολύνει ακριβώς να το δει στην τελική του μορφή ως προϊόν εργασί-

ας κάποιων άλλων υποκειμένων. Με τον τρόπο αυτό υπερπηδά την ανάγκη και την επιθυμία, μπαίνει απευθείας στο πεδίο της απόλαυσης. Ο θεατής γίνεται μονομιάς ευτυχής, γιατί **δεν σκέπτεται ότι είναι αποπλανημένος.** Η απεριόριστη σχεδόν ευκολία με την οποία προσπελάζει μέσω του βλέμματος και της ακοής **το φαντασιακό σύμπαν της οθόνης, η απρόσκοπτη διείσδυσή του σ' αυτό και οι συγκινήσεις που δωρεάν του παρέχει, αποκρύβουν την καθαρά τεχνητή παρουσία του.** Η αποπλάνηση του θεατή είναι η υπέρτατη ευκολία που του επιφυλάσσει ο κινηματογράφος».²⁵

Αν η ουσιώδης οντολογική πραγματικότητα είναι η ταυτότητα του Όντος με τον εαυτό του (άμεση συνάρτηση με την θεολογική έκφραση του “καθ' ομοίωσιν”) και αν πραγματικότητα είναι ταυτόχρονα η συνείδηση της αντιστοιχίας αυτής της ταυτότητας του όντος-ανθρώπου με την πλάση (άμεση συνείδηση εντός του ανθρώπου της αγιοπνευματικής διάστασης της ιερουργίας της κτίσης), το θέαμα επεμβαίνει στην κεντρική αρχή αυτής της ταυτότητας!

Επιχειρεί να θραύσει και να αποδομήσει όχι μόνο την σχέση με το εγώ, παρά πρωτίστως την σχέση της συνείδησης με τον κόσμο! Οδηγεί στην ανιέρωση της σχέσης της συνείδησης με το εγώ και παράλληλα με τον ίδιο τον

²² Ο.π., σ. 19.

²³ «Tutto ciò che era direttamente vissuto si è allontanato in una rappresentazione... Lo spettacolo che inverte il reale e effettivamente prodotto» (βλ. Guy Debord, *La Società dello Spettacolo*, σ. 55.)

²⁴ «Considerato secondo i suoi propri termini, lo spettacolo è l'affermazione dell'apparenza e l'affermazione di ogni vita umana cioè

*sociale, come vera apparenza. Ma la critica che raggiunge la verità dello spettacolo lo scorpe come la negazione visibile della vita; come una negazione della vita che è diventa visibile» (βλ. Guy Debord, *La Società dello Spettacolo*, σ. 54-55)*

²⁵ βλ. Ν. Κολοβού, *Δοκίμια θεωρίας και κριτικής κινηματογράφου*, σ. 142-143

εαυτό της, εφόσον το εγώ δεν μεσολαβείται για απ' την αυτοσυνείδηση, παρά από την αλλοτριωμένη αυτοσυνείδηση του μεσολαβημένου διχασμού.

Ουσιαστικά το θέαμα δεν είναι παρά η δόμηση της κοινωνίας απ' το «ψευδόκοσμο» της εικόνας, είναι μια κοινωνία όπου ο εικονικός πολιτισμός του «φαίνεσθαι» εξοβέλισε τον λογοκεντρικό, είτε τον μεταφυσικά-οντολογικό στο χώρο και την περιοχή του μη-εφικτού! Εφικτό για τον μεταμοντέρνο κόσμο είναι μόνο το λειτουργικό. Η αρχέγονη ενότητα της ζωής, εκείνη που ο Mc Luhan αποκαλούσε «ενοποιημένη συνείδηση», όπου η ιδέα της αίσθησης των πραγμάτων ήταν αντίστοιχη και εν πολλοίς ταυτισμένη με τα ίδια τα πράγματα (ως αρμονία της πλάσης) έχει για αμετάκλητα χαθεί.²⁶

Η εικόνα δεν είναι πλέον μια αναπαράσταση της πραγματικότητας, αλλά μια νέα υπερφουτουριστική πραγματικότητα η οποία κατασκευάζει εκείνη την πραγματικότητα. Η διαφοροποίηση εικόνας και πραγματικότητας δεν μπορεί πλέον να παρουσιαστεί ευδιάκριτα. Η αρχή του θεάματος είναι πάντα ο διαχωρισμός.²⁷

Το χαρακτηριστικό αυτό της «αποθέωσης της εικόνας» και γενικότερα του εικονικού πολιτισμού έχει τονιστεί υπερβολικά και απ' τον N. Postman. Η αποθέωση της εικόνας δεν είναι παρά η έντεχνη απόπειρα να εξαφανισθεί η «πνευματικά συνειρμική σκέψη», η «οντολογία της μεταφυσικής παραβολής», αφού ο εικονικός λόγος είναι αρκετά επίπεδα κατώτερος διαλεκτικά από 'κείνον της αφηρημένης σκέψης.²⁸

Η εικόνα επομένως εκφράζει την διαμεσολάβηση του ανθρώπου απ' την αυτο-θέασή του, αυτο-θέαση που - στη σύγχρονη κοινωνία - βασιζείται εν πολλοίς στον «καταναλωτικό ναρκισσισμό»²⁹.

Το κοσμοειδωλό του ανθρώπου είναι για η **θέασή του απ' το αλλοτριωμένο περιβάλλον** το οποίο συνιστά και το κυρίαρχο μοντέλο ύπαρξης του σύγχρονου βίου. Η συγκρότηση του κόσμου από «εικόνες» και όχι από λέξεις οδήγησε στην αποθέωση της τηλεόρασης και της πολιτικής ζωής του επαγγέλματος που αποκαλείται «ίματζ μείκερ»³⁰.

Αν τα **βασικά γνωρίσματα** των Μαζικών Επικοινωνιών είναι η ομοιομορφοποίηση και η ομαδοποίηση της κοινωνίας³¹, αν η κουλτούρα που προωθούν είναι η κουλτούρα του θεάματος και αν η φιλοσοφική κοσμοθεώρησή τους είναι η «πραγματιστική αίσθηση» της χωρίς μέτρο εγωϊστικής αποθέωσης,³² η Ορθοδοξία μετατρέπει τον «εικονοκεντρικό» και θεαματικό πολιτισμό σε λογοκεντρικό. Η πνευματικότητά της είναι κατ' ουσίαν αποκαλυπτική και εδραιώνει την απεικόνιση μόνο ως έκφραση μαρτυρίας της ενσάρκωσης **και όχι για να λατρεύει είδωλα είτε να αποθεώσει την εικονική σκέψη.**³³

Η «εικόνα» των ΜΜΕ αποτελεί μια δυνατότητα σύλληψης κατώτερη από εκείνη της αφηρημένης, βαθυστόχαστης σκέψης. Βλέπει τυφλά εμπειρικά, εγκλωβισμένη στην παράσταση της όρασης, και δεν μπορεί να κατανοήσει τις ενδότερες αλληλουχίες των πραγμάτων, δεν μπορεί να καταλάβει αλληγορίες συμβολικής υφής και να εδραιώσει την συνεκτική σκέψη, δεν μπορεί να καταλάβει το επαγωγικό άλμα των πνευματικών συνειρμών³⁴.

Απεναντίας, αντίθετα με τον εικονικό κόσμο των MEDIA η κάθε μορφή αγίου στην ορθόδοξη εικόνα εκφράζει την πλήρη πνευματικότητα και εξαυλώνει κάθε υλική μορφή, έτσι ώστε η εγωϊστική αποθέωση του φαντασμαγορικού θεάματος να αποφευχθεί στην πιο ριζική μορφή της³⁵.

²⁶ Ο Στ Παπαθανασόπουλος παρατηρεί : «Δεν υποστηρίζουμε ότι όλες οι χρήσεις της τεχνολογίας αποτελούν λειτουργίες της εξουσίας. Όμως η εξουσία ελέγχει το μοντέλο της κύριας κατεύθυνσης της παραγωγής, της διανομής και της χρήσης της τεχνολογίας. Θεμελιώδης αρχή του σύγχρονου συστήματος είναι το κέρδος από την πώληση αγαθών στην αγορά. Στην ουσία, η κινητήριος δύναμη του συστήματος είναι η μετατροπή προϊόντων και ανθρώπων σε εμπορεύματα». (Βλ. Στ. Παπαθανασόπουλος, «Εισαγωγή» στην ελληνική έκδοση του έργου: K.Robins & F.Webster, Η Εποχή του τεχνολογικού, σ.11.)

²⁷ «Οι εικόνες που αποσπάζτηκαν από κάθε όψη της ζωής συγχωνεύονται σε μια κοινή πορεία όπου η ενότης αυτής της ζωής δεν είναι δυνατόν πλέον να αποκατασταθεί (non può più essere ristabilita). Η αποσπασματική θεωρημένη πραγματικότητα εκτολίσεται εντός της ίδιας της τής γενικής ενότητος ως ένας κεχωρισμένος ψευδόκοσμος... Η εξειδίκευση (specializzazione) των εικόνων του κόσμου επανευρίσκεται (si ritrova) ολοκληρωμένη εντός του κόσμου της αυτονομισμένης εικόνας, όπου το ψευδές εξαπάτησε τον ίδιο τον εαυτό (in cui il menzogneto ha mentito a se stesso). Το θέαμα, γενικά, ως συγκεκριμένη αντιστροφή της ζωής είναι η αυτόνομη κίνηση του μη-ζώντος". (Βλ. Guy Debord, La Societa dello spettacolo, σ. 53.)

²⁸ Βλ. N. Postman, Wir amüsieren uns zu Tode, σ. 18.

²⁹ Ως συμβολική έκφραση αυτού του γεγονότος ο Postman ειρωνικά παρατηρεί πως οι τηλεοπτικοί παρουσιαστές των αμερικανικών προγραμμάτων περνούν «πιο πολύ χρόνο με το πιστολάκι των μαλλιών παρά με τα κείμενά τους!» (Βλ. N. Postman, Wir amüsieren uns zu Tode, σ. 16).

³⁰ Ο.π., σ. 18.

³¹ Πρβλ. Μ. Σεραφετινίδου, Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, σ. 396-398.

³² Πρβλ. N. Postman, Wir amüsieren uns zu Tode, σ. 23.

³³ «Κατά πνεύμα γεννήτοράς μας είναι ο Χριστός, επειδή μάς αναγέννησε με την άκτιστη χάρη του και απελευθερώνοντάς μας έτσι από την αμαρτία, το διάβολο και το θάνατο, μας συνέδεσε οντολογικός μαζί του! Η απελευθέρωσή μας σήμανε και την επανάκτηση της χαρισματικής οπτικής δυνάμεως για ν' αντιλαμβανόμαστε το θείο φως της χάριτος του Χριστού». (Πρβλ. Ν. Καβάσιλα, Περί της εν Χριστώ ζωής, Λόγος Β, Ρ.Γ. 150, 561 Α).

³⁴ «Οι εικόνες με ευκολία συντρίβουν τις λέξεις και βραχυκυκλώνουν την ενδοσκόπηση». (Βλ. N. Postman, Διασκεδάζοντας μέχρι θανάτου, σ. 113).

³⁵ Στην Ορθοδοξία η «εικόνα» δεν είναι θεαματική παρουσία, παρά «επειδή αντλεί όλη την αξία της από τη μέθεξή της στο απόλυτα Άλλο,

Η θέαση δεν είναι μόνο η μετάδοση αυτού που φαίνεται, παρά και διάσταση του τυφλού μμητισμού. **Η μόνη φανέρωση της Ορθόδοξης επικοινωνίας η οποία επιτρέπεται κοσμικά να θεάται είναι το θαύμα της προσευχής.** Αυτό δεν προκύπτει από φαντασμαγορία, αλλά από ταπείνωση.

Η «επικοινωνία» του πομπού με τον δέκτη στην επικοινωνία της Ορθοδοξίας δεν είναι επαφή δύο κοσμικών μέσων, παρά **αποκαλυπτική επικοινωνία του Θεού με τον άνθρωπο στο πρόσωπο του Υιού και Λόγου του Θεού!**³⁶

Επομένως η «επικοινωνία» είναι **«οντολογικής υφής»**, γιατί ο ίδιος ο Θεός επικοινωνεί όχι μέσω ενός αλλοτριωτικού μέσου και προπάντων χωρίς να αλλοτριώνει τον ίδιο τον αποδέκτη του μηνύματος!³⁷ Ο Χριστός είναι

ο μόνος που είναι **Μέσο και μήνυμα ταυτόχρονα**, γιατί «μεσολαβεί» τον κόσμο μέσω της Αποκάλυψης και τον διδάσκει γνωσιο-συνειδησιακά (μέσω των μυστηρίων) για τον πνευματικό τόπο του Παρακλήτου, τον τόπο της κατάκτησης των ενεργειών του Αγίου Πνεύματος³⁸.

Η κοινωνία είναι επικοινωνία μόνο ως πρωτικό χαρακτηριστικό κοσμικής μορφής απώλειας του Θεού. Η βασική ουσία μετάδοσης της πτώσης εκφράζεται ως επικοινωνία εντός του κόσμου επειδή είναι πτώση απ' την Κοινωνία του Θεού. Έτσι η βασική ουσία μετάδοσης Ορθόδοξης επικοινωνίας δεν είναι καν κοσμικά «επικοινωνιακή», αλλά ουσιαστικά αγιοπνευματική.

Δεν μεταδίδει απλώς το «εκπεσμένο μήνυμα» εντός του κόσμου, αλλά επανατοποθετεί το αρχέγονο Είναι του ανθρώπου και της Πλάσης στην σωστή του θέση, δηλαδή στην **κοινωνία με το Υπερβατικό Είναι, άρα με την μεταφυσική θεομορφία του!** Όλες οι άλλες «μορφές» επικοινωνίας είναι απλώς μμητικές αναπαραστάσεις της «κοινωνίας» του Θεού με τον άνθρωπο (μέσω της σάρκωσης του Υιού) η οποία και αποτελεί το πρότυπο αγάπης για κάθε επικοινωνία μέσα στον κόσμο!³⁹ Το γεγονός αυτής της επικοινωνίας θεϊκού και ανθρώπινου, η οποία εκφράζεται μέσω της ενσάρκωσης, δεν διαχωρίζει τους δύο κόσμους σε Υπερβατικό και επίγειο, ουράνιο και κοσμικό, παρά εκφράζει την ύψιστη ένωση Πομπού - Θεού και Δέκτη - ανθρώπου στο πρόσωπο του Χριστού, Υιού και Λόγου του Θεού.

γι' αυτό και δεν μπορεί να περιέχει τίποτε μόνη της, αλλά γίνεται ένα «σχήμα» της ακτινοβολίας της Παρουσίας», η οποία δεν είναι διόλου εντοπισμένη... Η απουσία του όγκου αποκλείει οποιαδήποτε θεαματική υλοποίηση». (Βλ. Ρ. Eudokimoff, Η Ορθοδοξία, σ. 299).

³⁶ Ο Μάξιμος ο Ομολογητής στη «Μυσταγωγία» του μας δίνει εξοχες σελίδες γύρω απ' αυτό το θέμα: «...Ωστε από διάφορα μέλη να είναι οστόσο και να φαίνεται ένα σώμα άξιο αληθινά του ίδιου του Χριστού, της αληθινής κεφαλής μας... Είναι, λοιπόν, εικόνα του Θεού, καθώς είπαμε, η αγία Εκκλησία γιατί πραγματοποιεί την ίδια ένωση ανάμεσα στους πιστούς, που κάνει κι ο Θεός, ακόμα κι αν τυχαίνει να είναι διαφορετικός στα ιδιώματα κι από διαφορετικούς και τόπους και τρόπους εκείνοι, που μέσα σ' αυτήν γίνονται με την πίστη ένα σώμα. Την ένωση αυτή, κατά φυσικό τρόπο την πραγματοποιεί ο Θεός, χωρίς να προκαλείται σύγχυση στην ουσία των όντων» (βλ. Μ. Ομολογητού, Μυσταγωγία, Ρ.Γ., 668, 55-60 και 80-85).

³⁷ Ο άνθρωπος μέσω της θείας ενανθρώπισης μεταρσιούται σε μια νέα πραγματικότητα. Η «οντολογική» οντότητά του μεταφέρεται σε ύψη ανώτερης επίγνωσης, για να φτάσει στους αγίους σε «θεωρία» Θεού. Οι χαρισματικοί και οι Άγιοι δεν αλλοτριώνονται για να κατακτήσουν το Υπερβατικό, παρά μεταρσιώνονται «διά της ενεργείας του Αγίου Πνεύματος!» Έτσι «ορατός γίνεται τοις αγίοις ο Θεός, ως Θεός Θεοίς ενουμένους τε και ορώμενος» (Γρηγ. Παλαμά, Έργα, Α, 566). Επίσης:

«Εν εαυτοίς οι ιεροί άνδρες το θεοπρεπές εκείνο θεωρούσι φως» (Γρηγ. Παλαμά, Έργα Α, 413).

³⁸ Ο Μέγας Αθανάσιος και ο Γρηγόριος ο Παλαμάς είναι οι πατερικοί θεολόγοι που εμβάθυναν περισσότερο από κάθε άλλον σ' αυτά τα ζητήματα. Ο Μ. Φαράντος γράφει: «Η Ορθόδοξη Θεολογία σκέπτεται Θεό και κόσμο σε μια τέλεια ένωση, χωρίς να διασαλεύονται τα όρια μεταξύ του Κτίστη και των κτισμάτων, βέβαια πάντα με βάση τη θεία ενανθρώπιση» (βλ. Μ. Φαράντος, Η περί Θεού Ορθόδοξος διδασκαλία, σ. 534). Ο Μέγας Αθανάσιος δείχνει ακριβώς πώς το Μέσο γίνεται Μήνυμα στην Ορθοδοξία: «Οι γάρ πάντες, εκ του αυτού μεταλαμβάνοντες, εν γινόμεθα σώμα, τον έναν Κύριον έχοντες εν εαυτοίς». Έτσι γινόμαστε και εμείς «ως ο Υιός εν τω Πατρί, όντες ημείς εν τω Υιό και δι' Αυτού τω Πατρί» (Μέγα Αθανασίου, ΒΕΠ 30, 267, 268-269).

Επομένως το έργο της προσωπικής μας σωτηρίας τελειώνει το Άγιο Πνεύμα «εν δυνάμει του Υιού»!

³⁹ Η ύψιστη αυτή μορφή επικοινωνίας είναι η αγιότητα. Ο Άγιος μέσα στον κόσμο, όντας «θεοειδής» ζωογονεί (μέσω του Χριστού) όλη την ανθρωπότητα. Ο Άγιος γίνεται «όπως και ο Θεός» μέσω των θείων ενεργειών. Ο Γρηγ. Παλαμάς γράφει: «Όλος μεν όλοις τοις αξίοις ο Θεός περιχωρεί, όλω δε όλοι περιχωρούσιν ολικώς οι άγιοι τω Θεώ» (Γρ. Παλαμάς, Έργα, Α. 639).

⁴⁰ Ο Μάξιμος ο Ομολογητής γράφει: «Η αγία Εκκλησία του Θεού είναι

Η επικοινωνιακή πράξη στην Ορθόδοξη πνευματικότητα **δεν υποδουλώνει τον άνθρωπο στην κυριαρχία του πλουτοκρατικού παντοδύναμου μέσου**, παρά ουσιαστικά τον ελευθερώνει απ' τις ψευδεπίγραφες δομές της επικοινωνιακής αλλοτριώσεως⁴⁰.

Ο άνωθεν εξουσιαστής του Όργουελ, γίνεται πια στις σύγχρονες κοινωνίες **αλλοτριωτικός γελωτοποιός μιας διασκέδασης που αποδομεί την ικανότητα για σκέψη!**

Ακριβώς σ' αυτό το χώρο η «Ορθόδοξη Θεολογία» αναιρεί την εικονοουτοπία μιας «ψηφιακής» σκέψης και επαναφέρει τον άνθρωπο στην αφαιρετική σκέψη συνειδησιακών λειτουργιών, την οποία η σύγχρονη ζωή έχει απολέσει εκθειάζοντας σε αντίθεση το φαίνεσθαι του Image⁴¹. Ενώ ο κοσμικός επικοινωνιακός λόγος αποστασιοποιείται απ' την μετοχή στο πρόβλημα, ο ορθόδοξος επικοινωνιακός Λόγος συμμετέχει ως μαρτυρία. Ο δρόμος αυτός είναι Σταυρός, ακριβώς διότι δεν είναι επικοινωνιακά ψεύτικος, δηλαδή εικονικός, παρά **ο μόνος πραγματικός γιατί στηρίζεται στην Αλήθεια της Σάρκωσης του σώματος Χριστού!**⁴²

Στην κοσμική επικοινωνία η συνένωση των προσώπων δεν υφίσταται, -διότι το Επικοινωνιακό Μέσο θέλει να εδραιώσει την απομόνωση των αποδεκτών-, ενώ αντίθετα η ποιότητα της Ορθόδοξης Επικοινωνίας εδραιώνει μια **κοινωνία προσώπων, μια κοινωνία προσώπου με πρόσωπο**, και δεν «συνενώνει» άβουλες υπάρξεις ως παθητικούς αποδέκτες των σκόπιμα κατευθυνόμενων μηνυμάτων!⁴³

Η τέλεια «επικοινωνία», επομένως, στην Ορ-

θοδοξία είναι η μέθεξη της χάρης του Θεού από τον άνθρωπο, η οποία θεμελιώνεται χριστολογικά! Η αφετηρία της «κοινωνίας», της μετοχής του ανθρώπου στη Χάρη του Αγίου Πνεύματος είναι προαιωνίως θεμελιωμένη στο πρόσωπο του Θείου Λόγου, ο οποίος είναι και το πρωτότυπο του κατ' εικόνα⁴⁴.

Η «επικοινωνιακή εικόνα» του «Μέσου - Χριστού» (με επικοινωνιακούς όρους) είναι η δωρεά της οντολογικής δυνατότητας για συνεχή μετοχή στη Θεία Χάρη από τον άνθρωπο ο οποίος θα ενταχθεί στο μυστηριακό σώμα του Χριστού!

Έχοντας αυτή την ενσάρκωσιμη βεβαιότητα του πάθους μιας ενσάρκωμένης και όχι φανταστικής αλήθειας, έχοντας ξεφύγει από το ειδωλο του εγωιστικού εαυτού του, καθώς και από την νεομοντέρνα κατεδάφιση του, μπορούμε να στοχαστούμε μια άλλη αγιοπνευματική κοινωνία, κοινωνία υπέρβασης του ίδιου του στίγματος της αλλοτριώσεως.

Η κοινωνία της αγάπης, η οποία θα θεμελιωθεί στο Σώμα Χριστού, δεν θα είναι πια «μορφές αρχαϊκής συντήρησης» (όπως λένε οι αμόρφωτοι νεομοντερνιστές), δεν θα είναι «το καθρέφτισμα στον απατηλό χώρο της αβύσσου» (όπως λένε οι νεομαρξιστές), αλλά θα είναι η επανάκτηση του φωτός μέσα στην νύχτα, η τέλεια επικοινωνία της χάρης του Αγίου Πνεύματος που αποκαλύπτεται ως σιγή προσφοράς και προσευχητική δύναμη, θα είναι το «ουράνιο Ιντερνέτ» της προσευχής, και εν τέλει η ίδια η μεταρσίωση του κόσμου από την αποκαταδοκία της φύσεως.⁴⁵ ■

ο άνθρωπος' σαν ψυχή έχει το ιερό βήμα, νου της το ιερό θυσιαστήριο, σώμα το ναό ! Γιατί είναι εικόνα και ομοίωση του ανθρώπου γνωσμένου κατά την εικόνα και την ομοίωση του Θεού. Με το ιερό βήμα, όπως με την ψυχή αναπτύσσει πνευματικά τη φυσική θεωρία, με το ιερό θυσιαστήριο, όπως με νου, φανερώνει τη μυστική θεολογία». (Μάξιμος Ομολογητού, Μυσταγωγία, Ρ.Γ. 372 Β 1-10).

⁴¹ Ο U. Beck γράφει: «Ξεριζώνονται τοπικοί πολιτισμοί και ταυτότητες και αντικαθίστανται από παγκόσμια σύμβολα εμπορευμάτων τα οποία προέρχονται από τον διαφημιστικό και εικαστικό σχεδιασμό των πολυεθνικών επιχειρήσεων! Το Sein γίνεται design (το είναι γίνεται σχεδιασμός οικονομίας)». (Βλ. U. Beck, Τι είναι η παγκοσμιοποίηση, σ. 126-127).

⁴² Όλη η ερμηνεία της Θείας Ευχαριστίας ως θυσίας παρουσιάζεται έξοχα απ' τον Νικόλαο Καβάσιλα στην «Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας». Όλη η δυνατότητα επικοινωνίας του ανθρώπου με το Θεό στηρίζεται ακριβώς στην σταυρική θυσία του Χριστού, πάνω στην οποία στηρίζεται η μετουσίωση που επιτελείται στη Θεία Κοινωνία (Πρβλ. Ρ. Ευδοκίμοφ, Η Ορθοδοξία, σ. 335-336).

⁴³ «Η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη θεότητα και την ανθρώπινη φύση του Χριστού αποτελεί το πρότυπο της χαρισματικής σχέσεως της θείας χάρης με την ανθρώπινη φύση του κάθε πιστού. (Βλ. Α. Τσελεγγίδη, Χάρη και ελευθερία κατά την πατερική παράδοση

του ΙΔ' αιώνα, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 130).

⁴⁴ Ο.π., σ. 129.

⁴⁵ «Το έργο του Αγίου Πνεύματος σε συνεργασία με τον εν μετανοία και ταπείνωση ανακαινιζόμενο πιστό είναι ακριβώς τούτο : η υποδοχή του άλλου κατά φύσιν, θα λέγαμε, με την αμαρτωλή δηλαδή και πεπτωκυία φύση του, την οποία περιχωρώ (με κόστος και με κόπο), ούτως ώστε αυτός (κατά την δική του ομολογία και όχι την δική μου «ερωτική» αυτοπεποίθηση) να θεωρεί πως μπορεί να κατοικήσει πραγματικά σε μένα, στην αγάπη μου δηλαδή. Αυτό είναι το έργο του Πνεύματος, το Όποιο συγκροτεί έτσι την Εκκλησία δια των Μυστηρίων και της ελεύθερης γνωμικής προσχώρησης των ανθρώπων στη χάρη τους. Με τον τρόπο αυτό ξεπερνιέται ταυτόχρονα ο μάταιος δυτικός διχασμός μεταξύ του «εντός» και του «έξω», που στοιχειώνει κυριολεκτικά την φιλοσοφική και θεολογική οντολογία, αφού η αλήθεια δεν είναι κάτι που συμβαίνει ούτε «εντός» ούτε «εκτός» του υποκειμένου. Αντίθετα, το υποκείμενο γίνεται κοινότητα και η κοινότητα γίνεται υποκείμενο, μέσα στην αγάπη, εν πνεύματι, χωρίς να χάνεται αυτό το τελευταίο. Είναι φανερό πώς η εσωτερικότητα εδώ, όχι η ψυχολογική ή η φιλοσοφική, αλλά η βιβλικοπατερική εσωτερικότητα της ελεύθερης προαίρεσης και του γνωμικού θελήματος εργάζεται ασκητικά προς την κατεύθυνση του Ομοουσίου...». (Βλ. π. Νικόλαος Λουδοβίκος, Ορθοδοξία και Εκσυγχρονισμός, Αρμός 2006, σελ. 225-226)